

Svévolníci v Božím lidu (Juda 22–23)¹

Jan A. Dus

The wicked in the people of God (Jude 22–23) Most of the epistle of Jude is devoted to the depiction of the „wicked“ people (ἀσεβείς). Nevertheless, vague OT allusions and picturesque images from the natural world do not allow us to identify these „wicked“ safely (contra „Gnostic“ hypothesis). It is only in 22–23 that we learn how believers are to treat the wicked, but this passage is full of text variants and allows for a number of interpretations. These are divided into two sections and six subsections according to the classification of Bauckham and Frey. Our interpretation is based on the A4 subsection which allows for two (not three) groups of opponents and the double appeal of „have mercy“ (ἐλεᾶτε). In 22, we prefer the reading διακρινόμενους, i.e. the accusative relating to opponents: „(have mercy) with the doubters“, whereas the nominative διακρινόμενοι would apply to readers and give them too much power: „discern (different groups of wicked and treat them differently)“. Behind the „fire“ and the „tainted cloak“ (23) we see neither hell nor sexual transgressions, but figuratively expressed calls for determination (cf. ἀρπάζοντες) and prudence (ἐν φόβῳ). Similarly, we translate σάρξ (23) as „sin“, together with ČEP and indirectly SNC, as opposed to the translation „body“ („tělo“) in the most Czech NT translations. From the fifteen Czech interpretations monitored, we incline to the line crossing the denominations, marked by Sušil (in his commentary), Žilka, Škrabal, ČEP, B21 and SNC.

Úvod

Skutečnost, že většina Judovy epištoly je věnována líčení „svévolníků“ (ἀσεβείς), lze zkoumat z různých úhlů pohledu. Z historického hlediska je na místě otázka, jak tuto skupinu lidí definovat a zařadit v čase a prostoru. Rétorická analýza hledá skrytý význam starozákonních narážek a malebných obrazů ze světa přírody.

Oba přístupy jsou jistě legitimní, ale neposkytují dostatečný podklad k teologické otázce, jakou roli hrají „svévolníci“ v autorových úvahách. Podle naší hypotézy, kterou zde chceme podpořit textově kritickým zkoumáním, autor neměl v úmyslu poskytnout čtenářům klíč, jak rozeznat nebezpečí v konkrétní historické situaci toho či onoho křesťanského sboru, neboť na to jsou zmíněné literární prostředky příliš vágní. Starozákonní paralely a réto-

---

1 Článek vznikl s podporou grantu Přenos a transformace idejí: helénismus, raný judaismus a rané křesťanství: GA ČR, 19-027415 a je mírně přepracovanou verzí oddílu z monografie připravované k vydání Českou biblickou společností pod názvem *Druhý list Petřův a List Judův* (Český ekumenický komentář, sv. 20).

rické ozdoby nedávají mnoho smyslu samy o sobě. Jejich pravý význam tkví v jejich souhře a zasazení do celku epištoly, jejíž valná část teprve připravuje zásadní teologickou, konkrétně ekleziologickou výzvu. Autor svým čtenářům neradí, jak nebezpečné svévolníky rozeznat (a nepřijmout je do církve, respektive je vyloučit), nýbrž jak se k nim chovat (když už v církvi jsou).

Ekleziologický aspekt v pozadí Judovy epištoly je současně vysvětlením, proč právě v pasáži Ju 22–23, která je z tohoto hlediska klíčová, nalzáme v průběhu tradice tolik textových odchylek, překladatelských řešení a vykladačských nápadů. Z tohoto pozorování vycházíme v následujícím výkladu.

(1) Nejprve demonstrujeme význam pasáže Ju 22–23 jakožto místa, kde se autorovy dosavadní úvahy o „svévolnících“ spojují s výzvou k „milovaným“ v kompaktní celek.

(2) Potom si tuto pasáž představíme ve dvou navzájem provázaných liniích. Tou první je přehled hlavních textově-kritických variant a na ně navazujících překladatelských řešení. K této linii se přitom v jednotlivých bodech připíná linie druhá, ve které nabízíme zřejmě první systematický přehled, jak se pasáž Ju 22–23 proměňovala v patnácti českých překladech od 16. století dodnes.

(3) Na závěr si dovoluujeme navázat na tuto dosud nezpracovanou linii vlastním pracovním překladem s několika závěry, ve kterých propojujeme překladatelská rozhodnutí s teologickými. Hlavním výtěžkem článku je potěšitelné pozorování, že čeští biblisté při překladu obtížného místa nepostupovali uniformně či v konfesijních limitech, ale samostatně usilovali o řešení promyšlená, citlivá, založená jak na textové tradici dle nejlepších jim dostupných pramenů, tak i na kontextu epištoly a dalších biblických souvislostech.

Svévolníci a milování

Svévolníci, kteří jsou v epištole pranýřováni, neohrožují církev zvenčí; z autorových slov nelze odvodit, že by měl na mysli římský stát nebo židovskou synagogu nebo nějaké pohany. Etymologie navíc prozrazuje, že to nejsou ani a-teisté (nezna-bohové či bez-božníci), kteří by Boha popírali.²

2 Necháváme zde stranou problematiku rozhodnutí Českého ekumenického překladu překládat termín odlišně v Novém zákoně (konzervativně s Kralickými: „bezbožníci“) a odlišně ve Starém zákoně (inovativně: „svévolníci“).

Jsou to lidé uvnitř křesťanského sboru, souvěrci, kteří navenek ctí stejného Boha, ale ve skutečnosti si nevážjí ani Boha, ani lidí. Tihle ἀσεβεις nemají úctu (srov. σεβομαι „uctívám, ctím“) k ničemu a k nikomu a ve svém chování se řídí jediným měřítkem – svou vlastní vůlí – jsou to tedy „svévolníci“. V epištole hrají klíčovou roli, jak ukazuje frekvence výrazu: na ploše 25 veršů se kořen ἀσεβ- vyskytuje čtyřikrát, resp. v některých rukopisech pětikrát (Ju 4.15^{bis/ter}.18). Z toho jsou ovšem dva, resp. tři výskyty převzaty z henochovské citace (Ju 14–15 = 1Hen 1,9); také v jejím rámci je vzhledem ke starozákonní afinitě vhodnější překlad „svévolníci“.³

Při první četbě si snadno všimneme, že skoro celá epištola říká, jak bláhově či ošklivě se „svévolníci“ chovají; ptáme-li se ovšem dále, ke komu, zůstáváme na rozpacích. Odhlédneme-li od historických exkurzů a apokalyptických vizí, jen několik veršů (Ju 4.12.16.18.19) míří do současnosti adresátů, a to možná ani ne všechny: „vloudili se (mezi vás?)“; „jsou úskalím vašeho bratrského stolování“; „lichotí lidem (vám?)“; „posmívají se (vám?)“; „jsou původci roztržek (s vámi?)“. Propojení veršů 19 a 9 je živnou půdou pro pozoruhodnou úvahu, že svévolníci nejenže vyvolávají ve sboru „roztržky“, ale dokonce z něj chtějí jinak smýšlející křesťany vystrnadit (tj. chtějí se vyvyšovat nad archanděla Michaela, který si nedovolil kaceřovat ani dábla).⁴ Ještě více spekulací podnítila zmínka ve verši 4 („vloudili se“), která mnohé vedle k unáhlenému ztotožňování protivníků s těmi či oněmi konkrétními lidmi v rané církvi či kolem ní (např. s potulnými kazateli nebo s gnostiky). Ve skutečnosti však ze samotného slovesa παρεισέδυσαν, u něhož v řeckém textu (ani v žádném různocetení!)⁵ nestojí žádné další určení, vůbec nelze vyvodit, kdy a kam se ti „někteří lidé vloudili“.

Tato úvaha, stejně jako prostá skutečnost, že autor se vzápětí obrací k dávným událostem tradovaným ve Starém zákoně, nás vede ke konceptu protivníků, kteří se uprostřed Božího lidu nacházejí už odnepaměti. Národným hermeneutickým klíčem k naší epištole by tak mohlo být Ježíšovo podobenství o pleveli zasetém mezi pšenici dlouho předtím, než vyrostla

3 Tak i v překladu Z. Poláčka (Zdeněk Poláček, První kniha Henochova, in: Z. Soušek (ed.), *Knihy tajemství a moudrosti. Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy I*, Praha: Vyšehrad, 1998, 81), a to patrně v inspiraci ČEP (viz předcházející pozn.).

4 J. Mrázek, *Teologie opomíjených*, Jihlava: Mlýn, 2013, 121–122.

5 Srov. B. Aland et al. (eds.), *Novum Testamentum Graecum. Editio Critica Maior IV/1: Die Katholischen Briefe, Teil 1. Text*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 2013 (dále NT^{ECM}), *ad locum*.

(Mt 13,24–30).⁶ V této perspektivě se ozřejmuje, že slova o „svévolnících“, jakkoli rétoricky působivá, nevypovídají o mnoho víc, než že jsou nebezpeční: tak jako plevel neumí nic jiného než škodit.

V centru autorova zájmu je spíše situace *milovaných* (takto je oslovuje hned na počátku epištoly i na dalších místech), kteří nekonají dobro jaksi automaticky, jako když roste pšenice, ale je třeba dodávat jim k tomu odvalu a energii: proto jim autor hned v úvodu klade na srdce, „aby zápolili o víru“ (Ju 3), a později jim udílí další rady (Ju 17–23), a to právě ve vztahu k svévolníkům (Ju 22–23). Jakou roli z podobenství bychom tedy mohli přisoudit „milovaným“ v konfrontaci se „svévolníky“? Mají být oněmi obilnými stébly, jež trpělivě rostou, i když je plevel utlačuje? Nebo mají být jako agilní služebníci, kteří chtějí plevel vytrhat, ale nesmějí? Anebo jako andělé, kteří smějí a v pravý čas to taky udělají? Eschatologický aspekt je v podobenství nepochybně zastoupen obrazem žně a ohně (srov. Mt 13,30 a Ježíšův vlastní výklad v Mt 13,40), přičemž výrazy „věčný oheň“ (Ju 7) a „záchrana z ohně“ (Ju 23a) najdeme i v epištole, takže je lákavé vkládat stejnou konotaci i do nich.

Při bližším pohledu se však ukazuje, že naznačené otázky, co vlastně svévolníci v autorově současnosti dělají, nejsou v Judově listu přímo nastoleny, natožpak zodpovězeny. Matoušovo podobenství nám sice posloužilo k formulaci otázek, s nimiž se raná církev jistě potýkala, judovská formulace týchž otázek se však od něj zásadně liší tím, že nám téměř nikdy nepředstavuje „svévolníky“ (4.15.18) a „milované“ (3.17.20), resp. „svaté“ (3)⁷ ve vzájemné interakci. Téměř vždy mluví zvlášť o jedněch a zvlášť o druhých.

Řešení, která bychom si dokázali vymyslet my, zde nápadně chybí: podíváme-li se znovu na výše zmíněné verše (Ju 4.12.16.18.19), nenajdeme v nich ani náznak ponaučení, jak mají „milování“ na uvedené akce „svévolníků“ reagovat. Vůbec nic o tom, že bychom si třeba měli na podlouhniky posvítit, od stolu Páně je vyhnat (viz však níže konjektury verše 23), lichotek si nevšímat, na posměch odpovídat dejme tomu žehnáním a místo svárů usilovat o jednotu. Jen nepřímou lze cosi vysoudit z dvojího oslovení „vy však“ (17.20), a sice jednak, že kvůli posměvačům, svévolníkům a rozvracečům se nemáme znervózňovat (neboť si máme vzpomenout, že již apoš-

6 Mrázek, *Teologie opomíjených*, 121–123: *corpus mixtum*.

7 Ve verši Ju 14 (což je henochovská aluze, viz pozn. 3) „svatí“ nejsou adresáti, nýbrž andělé.

tolové jejich působení předvíдали, srov. 17–19) a jednak, že se máme starat sami o sebe a svůj věčný život (srov. dvojí *ἐαυτούς*, 20.21).

Avšak právě dojem, že se máme starat sami o sebe, Juda sám hned zkooriguje, když v následujících verších (22–23) konečně svede oba tábory dohromady, tj. když říká jedněm, jak se mají chovat k druhým. Jenže je to odpověď plná nejistoty a vnitřního napětí: jak to, že obrazy tak protikladné, jako je srdnaté skákání do ohně a štítivé zacpávání nosu, jsou výsledkem stejného „slitování“? Nabízí se vysvětlení, že různost přístupů odpovídá různosti těch, k nimž mají věřící přistupovat. Na prostoru dvou veršů však nenajdeme vysvětlení, o jaký blud by mělo jít, a tedy ani kritérium, jak tyto dvě (nebo tři?) skupiny rozlišit. A možná, že z neshodnosti samotné věci vyplývá i nejistota v tradování a pochopení textu, jímž má být věc vyjádřena. Pasáž je plná růzností a úměrně s tím roste počet dochovaných variant a navržených výkladů.

Porovnání textů

Nejprve si připomeneme standardní řecký text a ekumenický překlad,⁸ potom probereme různosti s jejich dilematy a nakonec si představíme několik variant, které se vyskytují jednak ve významnějších pramenech, jednak ve vybraných českých a cizojazyčných překladech.⁹

8 *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona – Český ekumenický překlad*, Praha: Česká biblická společnost, 2008. Dále ČEP.

9 Překlady uvádíme zkráceně podle autorů. Vzhledem k tomu, že všechna citovaná místa se vztahují *ad locum*, při citacích neuvádíme stránkové údaje. Na rozdíl od českých překladů jsme u cizojazyčných neusilovali o úplnost. Z nahodilých poznámek o překladatelské volbě ve vztahu ke konfesnímu zakotvení nelze činit žádné velké závěry. Přehled pramenů: B21 = Alexandr Flek a kol. (přel.), *Bible, překlad 21. století*, Praha: Biblion, 2009.; R. J. Bauckham, *Jude, 2 Peter* (WBC), Waco, TX: Word Books, 1983; T. Beza (ed.), *Jesu Christi Domini nostri Novum Testamentum sive Novum Foedus...*, Genève, ⁵1598 (online, cit. 1. 9. 2021), dostupné z: <http://www.e-rara.ch>; Ch. Bigg, *A critical and exegetical commentary on the Epistles of St. Peter and St. Jude*, Edinburgh: T&T Clark, 1902; V. Bogner (přel.), *Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě*, Praha: Česká liturgická komise, 1989; J. Calvin, *Commentaries on the Catholic Epistles*, Grand Rapids (MI): Christian Classics Ethereal Library, 1999 (pův. 1551, online, cit. 1. 9. 2021), dostupné z: <http://www.ccel.org>; R. Col (přel.), *Nový zákon*, Praha: Česká katolická charita, 1970; J. Frey, *Der Brief des Judas und der zweite Brief des Petrus* (ThNT 15/II), Leipzig: EVA, 2015; W. Grundmann, *Der Brief des Judas und der zweite Brief*

Text

²² Καὶ οὐς μὲν ἐλεᾶτε διακρινομένους,

^{23a} οὐς δὲ σώζετε ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες,

^{23b} οὐς δὲ ἐλεᾶτε ἐν φόβῳ

^{23c} μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα (NA^{27,28}).

²² S těmi, kdo pochybují, mějte slitování;

^{23a} zachraňte je z hořícího ohně.

^{23b} Mějte slitování i nad jinými, ale s obezřetností,

^{23c} ať se vám oškliví i jejich plášť, poskvrněný hříchem (ČEP).

---

des Petrus (ThHNT 15), Berlin: EVA, 1974; J. Hejčl (přel.), *List sv. Judy Tadeáše a Nejstarší dva okružní listy biskupa římského (1 a 2 Petr)*, Olomouc: Sestry dominikánky v Řepčíně, 1933; N. Hillyer, *1 and 2 Peter; Jude*, Peabody (MA): Baker, 1992; Jer = F. X. Halas – D. Halasová (přel.), *Jeruzalémská bible*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009; J. N. D. Kelly, *A commentary on the Epistles of Peter and of Jude*, London: Baker, 1969; O. Knoch, *Der Erste und Zweite Petrusbrief. Der Judasbrief*, Regensburg: Pustet, 1990; Kral = *Bible kralická šestidílná. Kompletní vydání s původními poznámkami*, Praha: Česká biblická společnost, 2014 [pův. 1598]; KTM = Z. Soušek (ed.), *Knihy tajemství a moudrosti. Mimobiblické židovské spisy: pseudepigrafy, I–III*, Praha: Vyšehrad, 1995–1999; J. Moffatt, *The General Epistles: James, Peter, and Judas*, London: Harper, 1928; NA²⁷ = E. Nestle – K. Aland et al. (eds.), *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, ²⁷1993; NA²⁸ = *ibid.*, ²⁸2012; NT^{ECM} B. Aland et al. (eds.), *Novum Testamentum Graece. Editio Critica Maior, IV. Die Katholischen Briefe, Teil 1. Text*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, ²2013; H. H. Paulsen, *Der zweite Petrusbrief und der Judasbrief* (KEK), Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1992; O. M. Petrů (přel.), *Nový zákon*, Vídeň: Křesťanská akademie, 1970; K. Hermann Schelkle, *Die Petrusbriefe. Der Judasbrief*, Freiburg: St. Benno Verlag, 1961; A. Schlatter, *Die Briefe des Petrus, Judas, Jakobus, der Brief an die Hebräer*, Berlin: EVA, 1965; W. Schrage, *Der zweite Petrusbrief, Der Judasbrief*, in: W. Schrage – H. Balz, *Die „Katholischen“ Briefe* (NTD), Berlin: EVA, 1980; T. R. Schreiner, *1, 2 Peter; Jude* (NAC, 37), Nashville: Broadman and Holman, 2003; SNC = *Slovo na cestu. Moderní překlad Nového zákona pro 3. tisíciletí*, Praha: Luxpress, 2000; F. Sušil (přel.), *Písmo svaté Nového Zákona*, Praha: Nákladem Dědictví sv. Prokopa, 1872, 233–257 (2Pt); 319–335 (Ju); A. Podlaha (ed.), *Bible česká. Díl druhý: Knihy Nového zákona. Svazek II.: Listy apoštolské a Zjevení sv. Jana*, přel. J. L. Sýkora, Praha: Nákladem Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1923; P. Škrabal (přel.), *Nový zákon*, Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1948; A. Vögtle, *Der Judasbrief. Der zweite Petrusbrief* (EKK), Neukirchen: Neukirchener Verlag, 1994; VuC = *Klementinská Vulgáta* (1592), z podnětu papežů Sixta V. a Klementa VIII; VuN = *Nová Vulgáta* (1979), z podnětu 2. vatikánského koncilu a papeže Pavla VI; H. Windisch, *Die katholischen Briefe*, (Handbuch zum NT, 15) Tübingen: Mohr-Siebeck, 1930; G. Wohlenberg, *Der erste und zweite Petrusbrief und der Judasbrief. Der zweite Petrusbrief*, Leipzig: A. Deichert, ³1923; F. Žilka (přel.), *Nový zákon*, Praha: Jan Laichter, 1933.

Různočtení

Osnovou pasáže jsou imperativy, které adresáty vedou k tomu, jak mají k svévolníkům přistupovat. Bohužel hned první imperativ ve verši 22 není textově zajištěn: většina pramenů (tak i ČEP) tu nabízí „mějte slitování“ (ἐλεᾶτε, resp. synonymní ἐλεεῖτε, srov. VuN *miseremini*), jiné však také „přesvědčujte/usvědčujte/kářejte“ (ἐλέγχετε, srov. 15 „usvědčit svévolníky“; srov. VuC *arguite*), a aby toho nebylo málo, novodobí vykladači přidávají vlastní konjektury, např. „vyžeňte“ (Windisch: ἐκβάλετε; ve stejném smyslu Wohlenberg: ἐλάσατε).

Ještě větší potíže působí participiální tvar slovesa διακρίνομαι v témže verši 22. Sloveso lze různě překládat, může figurovat v různých rodech, a navíc se v pramenech nalézá buď v akuzativu (jako výpověď o svévolnících), nebo v nominativu (jako výpověď o adresátech listu). Jedni i druzí tak teoreticky mohou být těmi, kdo „se oddělují“ (med.) nebo „jsou oddělování“ či „posuzování“ (pas.; srov. VuC *arguite iudicatos* a na Vulgátě závislý Sušilův překlad: „jedny kářejte po rozeznání“), ale také těmi, kdo „(s někým) diskutují“ (srov. 9 „Michael se přel s ďáblem“; srov. VuN *miseremini disputantibus*),¹⁰ anebo sami u sebe „pochybují“ (tak ČEP: 22; srov. Sušilův alternativní překlad uvnitř komentáře: „jenž v pochybenství klesají a na vrátkost přicházejí oklátiti se dávající bludy zlobludařů. Takové pochybníky mají kárati a ovšem je přesvědčiti...“), či „rozvažují“ (med.; srov. Kral. „rozeznání v tom majíce“).

Méně problematický je druhý imperativ s participiem, který najdeme ve verši 23a: „zachraňujte vytrhující z ohně“ (σώζετε ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες), zůstává však nejasnost, zda jde o pokračování výpovědi z verše 22 (tak ČEP a další dvoučlenná řešení), anebo tu Juda již myslí na jinou skupinu lidí, kterou některé prameny vyčleňují pomocí ukazovacího zájmena: „jiné pak zachraňujte...“ (οὓς δὲ σώζετε..., tak NA^{27,28}, Bogner a další tříčlenná řešení).

Poslední imperativ (v některých pramenech jsou ovšem imperativy dva, v jiných tři) je tradován zpravidla jednotně, a to jako „mějte slitování“ (ἐλεᾶτε) (tak i ČEP: 23b), vzápětí je však problematizován participiálním

¹⁰ Slabinou tohoto výkladu je, že ve větě chybí předmět, s kým že se dotyční přou (zatímco ve v. 9 je „ďábel“ v příslušné dativní vazbě uveden). Proto Vögtle tlumočí sloveso v mediu jako „mit sich selbst im Streit liegende“, což také odpovídá většinovému novozákonnímu úzu tohoto slovesa.

výrazem štítivého odstupu „majíce v nenávisti (μισοῦντες) i plášť...“ (ČEP 23c: „ať se vám oškliví...“). Postoj adresátů k poslední skupině svévolníků je tedy plný vnitřního napětí, čemuž odpovídá i výraz „s obezřetností“.

Jenže příslovečné určení „s obezřetností“ (ČEP: 23b) s sebou přináší zase další textové i výkladové možnosti: někdy je vztaženo ke slovesu „mějte slitování“ (tak ČEP: 23b), jindy k předchozí výzvě „zachraňte...“ (ČEP: 23a). Řecký výraz ἐν φόβῳ (dosl. „ve strachu“, srov. VuCN *in timore*) může plnit funkci instrumentálu (srov. Kral. „jiné pak strašením k spasení přivozujete“). Lze jej ovšem tlumočit také jako „bázeň (před Bohem)“, srov. v opačném smyslu 12 „bez bázně před Bohem“ (ἀφόβως) či „respekt (vůči lidem)“. A konečně v některých pramenech slova ἐν φόβῳ úplně chybí, např. v podvariantě doložené u Klementa Alexandrijského (*Strom.* VI,8,65), jež se jinak shoduje se zněním na papyru P⁷² (viz níže var. A1).

Pro úplnost dodejme, že v pasáži μισοῦντες και τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα žádná významná různocnění nejsou.¹¹

Varianty

Uvedli jsme tu jen několik problematických bodů, které spolu s dalšími generují na čtyřicet(!) dochovaných variant řeckého textu. Zde si z nich představíme aspoň šest nejvýznamnějších; Bauckham a Frey je pro přehlednost seskupují do dvou hlavních typů podle toho, zda se jedná o dvě (A), nebo tři (B) skupiny svévolníků.

(A1) Lze-li vycházet z toho, že Juda chtěl své líčení odstupňovat podle toho, jak hluboce svévolí propadli jedni či druzí a jak se s nimi tedy má zacházet, pak jsou *dvoučlenné* varianty zpravidla srozumitelnější než tříčlenné. K tomu přistupuje poznatek, že opisovači nesnadného textu bývají spíše nakloněni tomu přidávat vysvětlující slova nežli nesrozumitelná škrtat. Na základě těchto úvah Bigg (1902) a Moffatt (1928) rekonstruovali hypotetické původní znění, které bylo efektně podpořeno díky pozdějšímu (1959) nálezů příslušných částí papyrového kodexu ze 3.–4. století (Codex Bodmer VII–VIII; oddíly na tomto papyru, které obsahují text Ju, 1Pt a 2Pt, jsou v nz edicích označeny souhrnnou značkou jako Papyrus P⁷²). Kodex obsahuje nejstarší dochovaný kompletní text Judovy epištoly, což je dobrý

11 Výraz ČEP „...poskvrněný hříchem“ oproti doslovnému „...poskvrněný tělem“ je v českém prostředí zcela ojedinělou inovací, jež je srovnatelná snad jen s výrazem „kteří hrubě zhrěšili“ v parafrázi SNC (viz níže v přehledu variant: A4).

důvod z něj citovat, i když se nejednou povážlivě odchyluje od většiny dalších pramenů. To se týká i následujících řádků, které Bauckham i Frey považují za nejbližší původnímu znění (překládáme je podle papyru P⁷² *ad hoc*, protože sledované české překlady se opírají o jiné varianty):

Jedny vytrhněte z ohně (οὐς μὲν ἐκ πυρὸς ἀρπάσατε),
avšak těm, kteří se hádají / kteří pochybují (διακρινόμενοι δέ),
prokazujte milosrdenství (jen) opatrně (ἐλεεῖτε ἐν φόβῳ),
ať se vám oškliví i jejich plášť poskvrněný tělem (μισοῦντες καὶ τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐπιλωμένον χιτῶνα).¹²

(A2) Ve všech dalších dvoučlenných (i tříčlenných) variantách se již tvar διακρινόμενοι / διακρινόμενος (ať již znamená cokoli a ať se týká kohokolí) nachází v první části pasáže. Jako příklad uvádíme znění rkp. C, jež je zcela ojedinělé tím, že v něm chybí výzva ke „slitování“ (opět překládáme *ad hoc*, neboť v české tradici, a zdá se, že ani v cizojazyčné, se toto znění neuplatňuje):

Snažte se přesvědčit (οὐς μὲν ἐλέγχετε)
ty, kteří se hádají / pochybují (διακρινόμενοι)
jiné zachraňte (οὐς δὲ σώζετε)
tím, že je vyrvete ohni (ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες),
(avšak jen) opatrně (ἐν φόβῳ),
ať se vám oškliví i jejich plášť poskvrněný tělem (μισοῦντες...).

(A3) Další dvoučlenné řešení je doloženo v několika prvořadých rukopisech (K, L, P, S) a v řadě dalších pramenů (tzv. Mehrheitstext). Opírali se o ně Kalvín, Beza a patrně v jejich stopách i bratrští vykladači (jako jediní ze sledovaných českých překladů), v moderních překladech se zřejmě nevyskytuje:

A nad některými zajisté lítost mějte (οὐς μὲν ἐλεᾶτε),
rozeznání v tom majíce (διακρινόμενοι);
jiné pak strašením (οὐς δὲ ἐν φόβῳ)
k spasení přivozujte (σώζετε),
jako z ohně je vychvacujícíe (ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες),
v nenávisti majíce i tu skrze tělo poškrvněnou sukni (μισοῦντες...).

12 Variantu A1 prosazují Bauckham 1983; Frey 2015.

Beza i Kraličtí v komentářích vysvětlují, že je třeba „rozeznávat“ hříšníky snáze a hůře napravitelné. Uznávají „svatou přísnost“ (*sancta severitas*, Beza), resp. „strašení“ (Kral.) jako legitimní prostředek k záchraně těch, kdo se nacházejí v druhé, ohroženější skupině, přičemž se také oba shodně odvolávají na tvrdá slova apoštola Pavla ohledně případu krvesmilstva (1K 5,5). Za slovy o „ohni“ Bratří nespátřují přímo peklo, ale přirovnání, jehož smyslem je omluvit příkrost záchranné akce: „jakož z ohně ne vždycky můžeme pěkně bližního vyvésti, ale někdy třeba za vlasy musíme jej vyvléci“.

(A4) Poslední dvoučlennou variantu nabízí ČEP (podle rkp. B); v českém a zřejmě také v cizojazyčném prostředí ji zpravidla volí nekatolické překlady jako Žilka či B21, ale také Škrabal. Při troše dobré vůle ji rozeznáme i za značně rozvolněnou parafrází SNC, pro kterou je charakteristická eliminace obou metafor (ohně i pláště):

Soucítěně pomáhejte těm, kteří kolísají ve víře (οὐς μὲν ἐλεᾶτε διακρινομένους).
Zachráníte je tak od záhuby (σώζετε ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες).
Mějte slitování i nad těmi, kteří hrubě zhřešili (οὐς δὲ ἐλεᾶτε),
Přistupujte k nim však s velkou opatrností (ἐν φόβῳ),
abyste sami zůstali čistí (μισοῦντες...).¹³

(B1) Pramenně dobře dosvědčené jsou však i dvě *tříčlenné* varianty. První z nich (podle rkp. **8**) se uplatnila v renomované edici Nestle-Aland^{27.28} a také v Nové Vulgátě. V její prospěch oproti variantě A1 přesvědčivě argumentuje např. Vögtle. V cizojazyčných výkladech je relativně oblíbená, ze sledovaných českých překladů však na ni navazuje kupodivu pouze Bognner:

Smilujte se nad těmi, kdo kolísají (οὐς μὲν ἐλεᾶτε διακρινομένους),
jiné zachraňte z ohně a vytáhněte je (οὐς δὲ σώζετε ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες);
nad jinými se však smilujte *plni* bázně (οὐς δὲ ἐλεᾶτε ἐν φόβῳ),
ošklivte si i šat potřísněný tělesností (μισοῦντες...).¹⁴

(B2) Druhá tříčlenná varianta se od té první liší jediným slůvkem: nad první skupinou se adresáti nemají „smilovat“ (ἐλεᾶτε), ale mají je „přesvědčovat“ (ἐλέγγχετε), když pochybují. Toto znění je sice doloženo jen v jed-

¹³ Z varianty A4 vycházejí např. Schlatter 1913, Schelkle 1961, Kelly 1969, Grundmann 1974, Schrage 1980.

¹⁴ Variantu B1 preferují např. Knoch 1990, Paulsen 1992, Hillyer 1992, Vögtle 1994, Schreiner 2003.

nom (byť prvořadém) prameni (rkp. A), má však zvláštní přitažlivost jakožto relativně ucelené řešení, jak formulačně odstupňovat tři možné přístupy k těm, kdo se nacházejí na třech bodech pomyslné škály ve vztahu k apoštolskému učení. Patrně díky VuC je toto řešení oblíbené zejména mezi římskokatolickými překladateli, počínaje Sušilem, na nějž navazují Sýkora, Hejčl, Col, Petru a jako poslední patrně Jer:

Ty, kteří váhají, se snažte přesvědčit (οὐς μὲν ἐλέγχετε διακρινομένους), jiné zachraňte tím, že je vyrvete ohni (οὐς δὲ σώζετε ἐκ πυρὸς ἀρπάζοντες); s dalšími konečně mějte soucit v bázni (οὐς δὲ ἐλεᾶτε ἐν φόβῳ), a přitom si ošklivte ba i jejich šaty nakažené jejich tělem (μισοῦντες...).¹⁵

Za zmínku stojí, že uvedení čeští překladatelé při líčení první skupiny vesměs preferují mediální interpretaci tvaru διακρινομένους („přesvědčujte ty, kdo pochybují“) oproti té pasivní („přesvědčujte je poté, co budou [kým? vámi?] posouzeni“), jež by odpovídala klementinskému čtení *arguite iudicatos*. Prvním, kdo si dovolil (aspoň v komentářové části svého výkladu) Vulgátu v této věci poopravit, byl zřejmě Sušil, jehož vliv byl pak v české tradici určující.

Závěr

Textově kritické úvahy nám samy o sobě neposkytují dostatečnou jistotu o tom, jaké bylo vlastně znění původního textu, takže vějíř otázek a odpovědí zůstává široce otevřený. Přesto se domníváme, že na základě uvedeného přehledu můžeme propojit jazyková pozorování s teologickými otázkami a přikročit k několika závěrům. Jejich podkladem je pracovní překlad perikopy vycházející z varianty A4 a překladu ČEP:

S těmi, kdo pochybují, mějte slitování;
zachraňte je, vytrhujte z ohně.
Mějte slitování i nad jinými, ale s obezřetností,
ošklivte si i plášť, poskvrněný hříchem.

(1) Slitování (sloveso ἐλεᾶν, resp. ἐλεεῖν, Ju 22.23), které mají mít adresáti, není nic jiného, než „milosrdenství“ (ἔλεος se stejným kořenem, Ju 21), které

¹⁵ V cizojazyčných překladech, jak se zdá, variantu B2 volí pouze jeden protestantský badatel: Windisch 1930.

oni sami očekávají od Krista. Takovéto milosrdenství, pakliže se odvolává na milosrdenství Toho, jenž se neštilil ani celníků a nevěstek, však nemůže lidi rozdělovat a posuzovat, kdo si Boží milost zaslouží a kdo už ne. Jeho příjemci jsou všichni, bez ohledu na to, zda původní text hovořil o lidech pochybných, oddělovajících se, hádavých či odsuzovaných. Autorovu apoštolskému záměru, vyjádřenému již v úvodním přání, „aby se milost rozmnožila“ (Ju 2), nejlépe odpovídají ty textové varianty, ve kterých stojí dva zcela stejné imperativy: mějte slitování.

(2) Boží milost, ke které se dvojnásobně připojuje lidské slitování, se sice vylévá štědře a bez rozlišování, v žádném případě však není laciná. Národně to ilustrují obrazy ohně a poskvrněného pláště evokující smrtelně nebezpečnou, resp. navýsost nepříjemnou situaci vyžadující rázný („vytrhujte“) a odhodlaný („ošklivte si“) zákrok. V obou případech se však jedná o rétorické figury, zatímco další konotace nejsou zcela jisté.

(2a) Dotyční mají být vytrženi z (ἐκ) ohně, tj. ve kterém již jsou, nikoli zachráněni před blížícím se soudným dnem, což není totéž jako oheň sodomský (Ju 7). V tom tkví i legitimita rozšířeného výrazu ČEP „z hořícího ohně“.

(2b) Výklady, které ve slovech o poskvrněném plášti vidí gnostické odmítání „pláště“ (coby symbolu vnější tělesnosti v kontrastu k božské duši v nitru člověka) anebo pranýřování sexuálního libertinismu anebo prostě odpor k potulným kazatelům, kteří si nedělali starosti s hygienou, jsou ve směrš spekulativní; pozornost zasluhují spíše paralely starozákonní („Hospodin kárá“ [srov. Ju 9] satana za jeho žalobu na velekněze Jósua oblečeného do „špinavého šatu [nepravosti]; srov. Za 3,1–5) i novozákonní (nový šat pro marnotratného syna L 15,22) Písmácké paralely, k nimž je dlužno ještě přidat závěr Jakubovy epištoly (Jk 5,19–20), vedou ke společnému závěru: je třeba nenávidět hřích, ale milovat hříšníka. A v tomto smyslu je legitimní i odvážné řešení ČEP, jenž tu mluví právě o hříchu, zatímco všechny ostatní sledované české překlady, s nepřímou výjimkou SNC, nabízejí za řecké *σάρξ* doslovně „tělo“ či „tělesnost“.

(3) Společným jmenovatelem obou obrazů není panický „strach“, jenž zaslepuje, ale odhodlaná obezřetnost (φόβος), která sice dobře vidí a respektuje hrozící nebezpečí, avšak přesto či právě proto mu dokáže rázně čelit, když jde o záchranu bližního.

(4) Oba obrazy tedy spíše opisují, jak mají jednat adresáti nežli jak vypadají svévolníci. Jednání adresátů má být prodchnuto v první řadě slitováním a dále odhodlaností a obezřetností, jež si navzájem neprotiřečí.

(5) Pokušení vykladačů, vypočítat různé sorty svévolníků a následně adresátům naordinovat různé způsoby, jak s těmi či oněmi zacházet, je ovšem veliké. Sklouzávali k němu i kraličtí bratři navedeni Bezou, když četli nom. *διακρινόμενοι*, tj. že adresáti mají rozeznávat, nad kým mají mít lítost a koho mají „přivádět k spasení strašením“. Opačným směrem ukazoval Sušil (přestože byl klementinskou Vulgátou naveden jinak!), když v komentáři četl akuzativ *διακρινόμενους* a viděl v nich ty, které máme přesvědčovat, když v pochybenství klesají. Je pravda, že Juda k takovému rozlišování na první pohled vybízí a možná opravdu také sám nějak rozlišovat chtěl, když užil zájmena s párovými částicemi „jedny + jiné + (v některých textových variantách) ještě jiné“ (*οὓς μὲν + οὓς δὲ [+ οὓς δὲ]*). Při bližším pohledu však postrádáme další záchytné body, které by nám umožnily jednu či druhou (či třetí) skupinu přesněji charakterizovat. Apoštolská moudrost je i v tom, že se nesnaží vypovědět všechno a poslední slovo poslušně přenechává Tomu, jenž i skrze houštinu textových variant a vykladačských nápadů nechává prosvítat své milosrdenství.

Mgr. Jan Amos Dus, Th.D.

Kabinet pro klasická studia Filosofického ústavu AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 3

110 00 Praha 1

dus@ics.cas.cz